

4. Кращі українські медіа: топ 100. СУК. URL: <https://www.cyk.today/media>
5. Нестеренко О. Технологія створення сторителінгу // Перспективні напрямки дослідження українського медійного контенту: фундаментальні та прикладні аспекти: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конференції; наук. ред. В. Різун; упоряд. Т. Скотникова, А. Волубуєва. Київ: Ін-т журналістики, 2016. С. 46-51.
6. Слух. URL: <https://slukh.media/news/>
7. Соцмережі LiRoom URL: <https://www.instagram.com/liroomcomua/>,
<https://www.facebook.com/liroom>
8. Соцмережі Slukh.media. URL: <https://www.instagram.com/slukh.media/>,
<https://www.facebook.com/slukh.media/>
9. Соцмережі Ukraine Forever. URL: <https://www.instagram.com/ukraine forever.media/?hl=ru> ,
<https://www.facebook.com/ukraine forever.media>
10. Український культурний мовник Ukraine Forever. URL: <https://ukraine forever.com.ua/>
11. Чекмишев О. Основи професійної комунікації. Теорія і практика новинної журналістики. К.: ВПЦ “Київський університет”, 2004. 129 с.
12. LiRoom. URL: <https://liroom.com.ua/>

Рудик Світлана

Науковий керівник – доц. Вербова Оксана

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРІЗВИЩ ЖИТЕЛІВ СЕЛА БАРИШ ЧОРТКІВСЬКОГО РАЙОНУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ, УТВОРЕНИХ ВІД ХРИСТІЯНСЬКИХ ІМЕН

Особові назви як невід’ємна складова загальної системи власних найменувань формують широкий діапазон лексики у мові кожного народу і є об’єктом наукового інтересу антропоніміки. Власні назви людей, виникнення яких зумовлене потребою індивідуалізації особистості та виділення її серед інших, утвердились як засіб ідентифікації індивіда в суспільстві.

На противагу особовим іменам і прізвищам, що своїм корінням сягають сивої давнини, відносно новим класом людських найменувань в українському мовному просторі вважають прізвища – «оформлена офіційними документами родова назва, приєднана до імені людини, яку вона одержує при народженні або в шлюбі і передає своїм нащадкам» [2, с. 6].

Прізвища як цінний лінгвокультурний та історичний матеріал з кінця XIX ст. потрапили у поле наукових зацікавлень багатьох дослідників, тому сьогодні антропоніміка вже має багату наукову базу, представлену монографічними працями, дисертаціями та науковими статтями. Детальному дослідженню прізвищевих систем окремих історико-етнографічних регіонів присвячено мовознавчі розвідки Ю. Бабій, Г. Бачинської, Ю. Блажчук, Б. Близнюк, Н. Булави, Г. Бучко, В. Горпинича, І. Корнієнка, І. Ільченко, Т. Космакової, Л. Кравченко, Л. Лісової, Т. Марталогі, С. Панцьо, Г. Панчук, Н. Рувольової, Л. Тарновецької, І. Фаріон, О. Хвищука, П. Чучки, С. Шеремети, Л. Ящук та ін.

Незважаючи на вагомий внесок цих праць у розвиток антропоніміки, мовний простір окремих невеликих населених пунктів проаналізовано недостатньо або й зовсім залишено поза увагою дослідників. Не були предметом спеціального наукового розгляду й прізвища жителів села Бариш.

Актуальність роботи зумовлена необхідністю здійснення повного лінгвістичного аналізу прізвищ мешканців обраного населеного пункту, що є важливим компонентом ефективного вивчення специфіки регіонального антропонімікону та національної ономастики загалом.

Метою статті є характеристика прізвищ жителів села Бариш Чортківського району, утворених від християнських імен, з погляду їхніх лексико-семантичних особливостей.

Виклад основного матеріалу. В антропоніміконі села Бариш численною є група прізвищ відіменного походження, основи яких репрезентують співвідносні з різними структурними типами християнські імена: повні канонічні форми або їхні модифіковані словотвірні варіанти. Творення таких одиниць відбувалось внаслідок усічення, суфіксальним та усічено-суфіксальним способами.

Прізвища, в основі яких відображені повні християнські чоловічі імена. Офіційних родинних назв, тотожних повним й структурно не деформованим церковно-християнським

іменам, в мовній системі досліджуваного населеного пункту небагато. Давніші за своїм походженням особові йменування стали базою творення місцевих спадкових антропонімів Мокій, Ярема, а також деривата Гук, що можна зіставити з чоловічим іменем Гукъ, поширеним на українських землях в XVI ст. [5, с. 165]. Сучасному повному чоловічому імені відповідає тільки одне прізвище - Максим.

Більше антропонімів виникло внаслідок поєднання повних форм імен із словотворчими формантами. За своєю природою такі одиниці є патронімічними назвами, які, на думку Л. Масенко, «належали до народних усно-розмовних форм іменування синів за батьком» [1, с. 24]. Фіксуємо наступні прізвища цього типу: Гаврилюк, Гавриляк (← Гаврило), Дмитренко, Дмитрів, Дмитрюк, Лук'янчук, Максимович, Максимчук, Марків, Микуляк (← Микула [5, с. 381]), Михайлов, Михайлюк, Павленко, Петренко, Пилипів, Остап'юк, Романчук, Федорів.

Повні чоловічі найменування послуговували фундаментом творення антропонімів з експресивним значенням пестливості: Василик, Дмитрик, Павлик, Петрочко.

Прізвища, в основі яких відображені усічені чоловічі імена. Локальна антропонімна система репрезентує спадкові назви, сформовані різними способами усічень особових імен чоловіків. Прізвища, що збігаються з чистими усіченими іменами, у мовному ареалі села Бариш є поодинокими. Сюди належить антропонім Бенедик, утворене внаслідок явища апокопи, тобто усічення кінцевого приголосного основи католицького імені Бенедикт. У структурі деривата Лесь вбачаємо результат застосування афери та синкопи: усічення початку та середини особового імені Олекса. Родинну назву Меуш пов'язуємо з польським антропонімом Матеуш, еквівалентом якого на українському мовному ґрунті є особове ім'я Матвій.

Антропонімікон Бариша зберігає одиниці, продуковані поєднанням усіченої іменної основи з патронімічним формантом: Зенюк (← Зень ← Зеновій, Зіновій), Ласлов (можл. від угорського Laszlo, яке генетично походить від слов'янського (V)ladislav, але угорці вже здавна використовують його як відповідник до імені Василь [5, с.327]), Сенів (← Сень, Сеньо, що співвідноситься з повним іменем Семен [5, с. 509]), Федак (← Федь ← Федір), Фреяк (← Фрей ← Онуфрей), Харевич (← Хар ← Харитон). Первинно патронімічне значення було властиве й засвідченому в досліджуваній антропосистемі деривату Демчук (← Дем'ян), що виник внаслідок сполучення усіченого несамотійного іменного компонента з суфіксом.

Прізвища, в основі яких лежать суфіксальні і усічено-суфіксальні імена. Найпродуктивнішою групою місцевих особових одиниць, базою творення яких виступили чоловічі церковно-християнські імена, є суфіксальні та усічено-суфіксальні похідні з функцією спадкових назв, утворені від повних, усічених та усічено-суфіксальні іменних основ.

Фактичний антропонімний матеріал репрезентує багатство словотворчих афіксів, за допомогою яких утворено суфіксальні та усічено-суфіксальні варіанти чоловічих імен, що стали лексичним підґрунтям сучасних прізвищ. Деякі усічено-суфіксальні імена з афіксами -н/-н' послуговували каркасом творення спадкових найменувань з одночасним додаванням компонентів зі значенням патронімічності. Оформлення структури таких одиниць відбувалось тим самим способом, що й формування похідних від повних та усічених іменних основ: Лехняк (← Лехно ← Олекса [5, с. 335]), Меленюк (← Мелень ← Мелетій [5, с. 375]), Механюк і Миханюк (← Михань ← Михайло). Патронімічні структурні компоненти відзначились активність й у процесі продукування прізвищ, мотивованих усічено-суфіксальними іменами з формантами -к-о(-а), -ц'-о, -ц': Гриньків (← Гринько ← Гринь ← Григорій), Грицак (← Гриць ← Григорій), Данильців (← Данильцьо ← Данило), Іванкевич (← Іванко ← Іван), Іванців (← Іванцьо ← Іван), Ільків (← Ілько ← Ілля), Лучків (← Лучко ← Лука [5, с. 350]), Сеньків (← Сенько ← Сень ← Семен), Фещак (від чоловічого імені Фесько або жіночого Феська (Федір/Федора) [5, с. 575]), Федькович (← Федько ← Федь ← Федір), Юрків (← Юрко ← Юрій).

У локальному антропоніміконі зафіксовано також офіційні назви родин, що базуються на здрібнілих формах власних особових найменувань: Бенько (← Бенедикт), Васечко (← Вася ← Василь), Греник (← Греньо ← Григорій), Греник (← Греньо ← Григорій), Гучко (← Гук), Мицьо (← імовірно, ім'я Миць або Мицьо, співвідносне з кількома повними іменами, найчастіше — з іменем Микула [5, с. 350], Дмитро [4, с. 403]; Микита), Онисько (← Онисько ← Онисим [6, с. 417]), Панейко (← Пантелеймон), Сенік (← Сень, Сеньо), Стецько (← Стець), Трушик (← Труш ← Труфан), Федунець [2, с. 126], Федюшко (← Федьо ← Федір), Янко (←

словацьке або польське особове ім'я, співвідносне з українським офіційним іменем Іванко ← Іван [5, с. 645]).

Прізвища Проць (← Прокіп, Прохор [5, с. 470]) і Стець (від українського розмовного варіанта Стець, співвідносного з офіційним іменем Стефан [4, с. 535]) кваліфікуємо як похідні від усічених чоловічих імен, оформлених формантом -ц'. Приголосний основи не зазнав пом'якшення в антропонімі Муц, утвореному від власних особових назв Мусій або Мойсей [3, с. 243-244].

Серед опрацьованого матеріалу знаходимо спадкові найменування Гарах (← Гарасим, Герасим) і Гах (← Гаврило), безпосередньо пов'язані з особовими чоловічими іменами, які з'явилися внаслідок сполучення усічених основ, що не могли побутувати самостійно, з афіксом -х.

Окремі прізвища мають у своїх основах особові найменування з одиничними в межах антропонімного простору села суфіксами -з- (Бендза ← Бенедикт), -д- (Гринда ← Гринь ← Григорій), -ел- (Шимеля ← Шимон ← Симон ← Симион), -к- (Лучка ← Лука [5, с. 350]), -уш (Логуш ← Логвин; Труш ← від розмовного варіанта імені Труфан, Трухан ← Митрофан [5, с. 560]), -уха

(Ящуха ← Яць ← Яків), -юта (Васюта ← Вася ← Василь).

Прізвища, в основі яких відображені жіночі церковно-християнські особові імена. Чисельність дериватів, генетична семантика яких мотивована жіночими особовими найменуваннями, у досліджуваній системі прізвищ є помітно нижчою. Причину такого явища можна пояснити традицією називати новонародженого за іменем батька; власне особове найменування матері використовували як засіб ідентифікації дитини тільки в рідкісних випадках, коли жінка через певні обставини в молодому віці залишилась вдовою і їй доводилось виконувати роль голови сім'ї [1, с.27].

Мовна палітра села Бариш відображає незначну кількість прізвищ, що сформувались під впливом жіночих імен або їхніх структурних варіантів: Ганущин (← Гануська, Ганушка ← Ганна), Калинюк (← Калина [5, с. 247]), Касюк (← Кася ← Каська ← Катерина), Марунько (← Маруня ← Маруся ← Марія), Парасюк (← Парася [5, с. 430]), Явнюк (← Явдоха ← Явдокія).

Цю ж лексико-семантичну категорію генерують офіційні назви родин матронімічного типу, фундаментом становлення яких стали найменування заміжніх жінок за іменем чоловіка. З огляду на те, що формування цих антропонімів відбувалось за парадигмою прикметників зі значенням присвійності, засобом їхнього матеріального вираження став компонент -ишин: Мацишин (← Мациха ← Мацько ← Матвій [5, с. 373]), Павлишин (← Павлиха ← Павло), Панчишин (← Панчиха ← Панько ← Пантелеймон), Петришин (← Петриха ← Петро), Романишин (← Романиха ← Роман), Тимчишин (← Тимчиха ← Тимко ← Тимофій), Юрчишин (← Юрчиха ← Юрко ← Юрій).

Висновки. Отже, детальне вивчення репертуару антропонімів села Бариш демонструє, що християнські імена послуговували помітно продуктивною основою для виникнення чималої кількості офіційних спадкових назв жителів. Вони відображають багатство місцевого іменника і відтворюють найбільш вживані народно-розмовні варіанти особових імен, часто видозмінені на фонетичному чи структурному рівнях. Окремі деривати походять від характерних для церковних календарів особових найменувань, проте мають відмінне звукове оформлення, здебільшого іншомовне.

Перспективою для подальших досліджень є вивчення інших лексико-семантичних груп офіційних спадкових назв жителів села Бариш Чортківського району та дослідження структурно-словотвірної специфіки цих одиниць, що сприятиме комплексному аналізу й дозволить сформулювати цілісне уявлення про лінгвістичну своєрідність локального антропонімікону як складника національної ономастики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Масенко Л.Т. Українські імена і прізвища. Київ: ТОВ «Знання» 47 с.
2. Редько Ю. К. Сучасні українські прізвища. Київ: Наук. думка, 1966. 217 с.
3. Трійняк І. І. Словник українських імен / НАН України; Ін-т укр. мови. Київ : Довіра, 2005. 509 с.
4. Чучка П.П. Прізвища закарпатських українців : історико-етимологічний словник. Львів: Світ, 2005. 704 с.
5. Чучка П.П. Антропонімія Закарпаття : монографія. Київ : ТОВ «Папірус», 2008. 672 с.

*Михалків Христина
Науковий керівник – доц. Бородица Світлана*

ПСИХОЛОГІЗМ РАНИХ НОВЕЛ ВАЛЕРІЯ ШЕВЧУКА

У статті проаналізовано художні засоби психологізації в раних новелах Валерія Шевчука, за допомогою яких автор майстерно зображає емоції, почуття, характер персонажів, увиразнює неповторність їхнього внутрішнього світу. Доведено: авторську індивідуальність письменника виявляє у зображенні психологічних та екзистенційних станів головних героїв.

Ключові слова: психологізм, екзистенціалізм, образ персонажа, характер.

Постановка проблеми. Валерій Шевчук – знакова постать в історії української літератури другої половини ХХ століття. Він – автор нового жанрового різновиду роману – фольклорно-міфологічного, химерних оповідань, психологічних новел і повістей, що вражають як дослідників його творчості, так і читачів.

Майже всі твори письменника, незалежно від жанру, тематики, проблематики, перейняті мотивами абсурдності реального життя, самотності особистості, її відчуження від дисгармонійного зовнішнього світу. Тому в нашій статті зацентровано увагу на раних психологічних новелах автора.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творчість Валерія Шевчука є об'єктом дослідження багатьох літературознавців у різноманітних аспектах: Л. Тарнашинської («Художня галактика Валерія Шевчука»), Р. Горнятко-Шумилович («Проза Валерія Шевчука: традиційне і новаторське»), Н. Зборовської («Код української літератури. Проект психоісторії новітньої української літератури»), Н. Городнюк («Знаки необарокової культури у творчості Валерія Шевчука: компаративні аспекти») та ін.

Власне на психологічний аспект малої прози письменника звертає увагу Л. Тарнашинська. Так, у монографії «Українське шістдесятництво: профілі на тлі покоління: історико-літературний та поетикальний аспекти» дослідниця зазначає, що Валерій Шевчук «творив елітарну літературу» вірячи, що прийде час і на неї, що насамперед така проза – психологічно-людинознавча – може бути зрозумілою в світі, вивести українську літературу на світові обшари» [4, с. 150].

Професор М. Ткачук у ґрунтовному дослідженні «Українська література ХХ століття» відзначає психологізм та екзистенційний характер новел Валерія Шевчука: «Характер своїх персонажів автор змальовував крізь призму конкретної екзистенції кожної особи, з її неповторним світом почуттів і переживань. Внутрішні конфлікти, які відбуваються в душі героя, боротьба з самим собою, зі своєю роздвоєністю, нерішучістю чи легкодухістю. Його герої відчують себе відчуженими від антигуманного світ, з його бюрократичними й нормовано – уніфікованими приписами, з трафаретною моделлю життєдіння» [5, с. 518].

Виявлення раніше невіршених частин проблеми. Новаторство Валерія Шевчука-новеліста, вважаємо, полягає саме в жанрових, стильових, поетикальних особливостях психологізму його малої прози. Оскільки психологізм раних новел Валерія Шевчука є недостатньо дослідженим, то в нашій статті визначено різноманітні засоби творення психологізму в його художніх текстах, а також авторську специфіку індивідуалізації персонажів.

Постановка завдання: охарактеризувати основні психологічні засоби творення персонажів-характерів; простежити в новелістичних текстах письменника психологічне буття головних героїв через їхній внутрішній світ.

Виклад основного матеріалу. Валерій Шевчук – автор збірок новел «Серед тижня» (1967) та «Вечір святої осені» (1969), які мають яскраво виражений психологічний характер. У цих текстах для вияву авторської індивідуальності і змалювання неповторності особистості, її думок, почуттів, переживань, письменник залучає різні прийоми психологізму: художні деталі (зовнішні, портретні), опис та аналіз внутрішнього світу (внутрішній монолог, сни і візії, внутрішні конфлікти, роздвоєність особистості), зовнішні вияви душевного стану персонажа (жести, міміка, дії).